

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Interpretace důvodů nezaměstnanosti,
předlužení a vzdělanostních aspirací v sociálně
vyloučené lokalitě**

Eliška Bílková

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociální práce

Bakalářská práce

**Interpretace důvodů nezaměstnanosti,
předlužení a vzdělanostních aspirací v sociálně
vyloučené lokalitě**

Eliška Bílková

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Toušek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Plzeň, duben 2023

.....

Poděkování

Touto formou bych chtěla především poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Ladislavu Touškovi, Ph.D., za odborné rady, trpělivost a pomoc během psaní mé práce. Dále bych chtěla poděkovat všem komunikačním partnerům, díky kterým jsem mohla zpracovat výzkum, za jejich ochotu a čas.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 CO JE SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	3
2.1 Historický vývoj konceptu sociálního vyloučení v kontextu s chudobou	4
2.2 Příčiny sociálního vyloučení	5
2.3 Mechanismy sociálního vyloučení	6
2.3.1 Vyloučení prostorové.....	6
2.3.2 Vyloučení ekonomické	8
2.3.3 Vyloučení sociální	8
2.3.4 Vyloučení kulturní.....	8
2.3.5 Vyloučení politické.....	9
3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	9
3.1 Trh práce a nezaměstnanost.....	10
3.2 Práce „načerno“	11
3.3 Vzdělání	12
3.4 Zadluženost.....	13
3.5 Systém exekucí v České republice	14
4 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ V KARLOVARSKÉM KRAJI	15
4.1 Sociálně vyloučené lokality na Tepelsku.....	18
4.2 Terénní sociální práce na Tepelsku.....	19

5	METODOLOGIE	21
5.1	Výběr výzkumné metody	21
5.2	Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky.....	21
5.3	Průběh výzkumu.....	22
5.4	Výběr výzkumného vzorku	23
5.5	Charakteristika respondentů.....	23
5.6	Etické aspekty výzkumu	24
5.7	Analýza kvalitativních dat.....	25
6	VÝSLEDKY	26
6.1	Nezaměstnanost	26
6.2	Práce „načerno“	28
6.3	Předluženost	30
6.4	Vliv zadlužení na život.....	34
6.5	Vzdělanostní aspirace.....	35
6.6	Terénní sociální práce.....	37
7	DISKUZE	38
8	ZÁVĚR	41
	RESUMÉ	43
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
10	PŘÍLOHY	49

1 ÚVOD

Sociální vyloučení neboli také sociální exkluze je pojem, který se v dnešní době hojně používá a budeme se s ním pravděpodobně setkávat v budoucnu mnohem častěji než doposud. Sociální vyloučení, chudoba a vysoká nezaměstnanost jsou pouhými střípky z mnoha objevujících se jevů ve společnosti, které jsou stále aktuálním a narůstajícím problémem. Sociální vyloučení se v posledních letech výrazně rozšiřuje a každým rokem stále narůstá počet sociálně vyloučených lokalit, které osídlují lidé zahnaní na okraj společnosti. Sociální vyloučení ohrožuje nejen obyvatele sociálně vyloučených lokalit, ale i společnost jako celek.

Toto téma jsem si vybrala, protože se jedná o důležitý aktuální problém, který tíží společnost a je potřeba mu mimo jiné věnovat pozornost. Jelikož bydlím od útlého dětství v Karlovarském kraji, poblíž několika sociálně vyloučených lokalit, je mi problematika sociálního vyloučení blízká a můj zájem o ni během studia ještě vzrostl. Během let 2021-2022 jsem několikrát spolupracovala s organizací Český západ, o.p.s., která se věnuje práci v sociálně vyloučených lokalitách v Karlovarském kraji. Spolupráce probíhala jak v rámci povinné stáže, tak v rámci vlastního zájmu o tuto problematiku.

V teoretické části se v první kapitole věnuji konceptu sociálního vyloučení a představuji definice, kterými ho odborníci vymezují. Následující podkapitola náleží historii vzniku pojetí sociálního vyloučení a oddělení od konceptu chudoby, načež navazují další podkapitoly, které se věnují mechanismům vzniku sociálního vyloučení a jejich rozdělení. Ve druhé kapitole se zabývám přiblížením problematiky sociálního vyloučení v České republice, popisu současného stavu trhu práce, vzdělání a předluženosti, na což navazuje podkapitola o systému exekucí v České republice, ve které popisují jeho vznik a fungování. Protože v rámci mé práce proběhl výzkum v sociálně vyloučené lokalitě v Karlovarském kraji, následuje popis situace přímo v Karlovarském kraji. V posledních dvou podkapitolách se věnuji oblasti Tepelska, zejména městu Teplá, v němž probíhal můj výzkum. Popis historie města Teplá jsem zvolila, protože si myslím, že má v

jistém smyslu dopady na současný stav. Následuje popis dnešní situace ve městě, kde se věnuji zejména Nové Farmě, která se stala stěžejní pro mou bakalářskou práci.

Cílem této práce je interpretovat dílčí aspekty sociálního vyloučení v podobě nezaměstnanosti, předlužení a vzdělanostních aspirací ve vybrané lokalitě z pohledu jejích obyvatel a sociálních pracovníků, kteří v ní působí. Za tímto účelem jsem provedla polostrukturované rozhovory s uvedenými aktéry, které jsem podrobila kvalitativní analýze a její výsledky tvoří páteř empirické části práce.

2 CO JE SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Na sociální vyloučení můžeme nahlížet jako na soustavu sociálních jevů, jež nalezneme téměř v každé společnosti. V této kapitole si představíme několik definic, které se různými způsoby snaží co nejlépe popsat tento pojem.

Sociální vyloučení (též sociální exkluze) můžeme chápat jako složitý proces, při kterém jsou lidé odsouváni mimo společnost a při kterém jim je odprávněn přístup ke zdrojům, zboží či službám. Nemohou se aktivně podílet na vytváření vztahů ve společnosti nebo na činnostech, které jsou ostatním lidem ve společnosti plně dostupné, a to v oblasti ekonomické, kulturní, sociální nebo politické (Levitas et al. 2007, s. 9).

Podle Sirovátky (2006, s. 10) se dá na sociální vyloučení nahlížet jako na jev, při kterém žijí lidé v nejistotě, jež se týká zejména práce, nebo sociálního zabezpečení, a popisuje život těchto lidí jako „žití ze dne na den“.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) například popisuje sociální vyloučení taktéž jako stav, kdy osoby či skupiny osob nemohou žít běžný život. Tyto osoby rovněž nejsou zapojeny do společnosti vzhledem ke své nepříznivé sociální situaci. Sociální vyloučení znemožňuje život v adekvátních podmínkách a má často vliv i na zdraví (MPSV 2022).

Dle Mareše (2000, s. 287) k sociálnímu vyloučení dochází, pokud se všichni občané nepodílí stejnou měrou na chodu společnosti. Zároveň tvrdí, že jde o proces vydělování jednotlivců nebo komunit ze společnosti. Nejčastěji se v definicích objevuje problém nerovnosti mezi lidmi, odepřená participace jedinců ve společnosti a žití v nevhodných podmínkách. Definice sociálního vyloučení nalezneme však takové množství, že není možné se shodnout na jedné, která by jasně vysvětlovala příčiny vzniku, projevy či dopady vyloučení. Navzdory tomu má velké množství definic shodnou základní myšlenku, z níž lze určit principy sociálního vyloučení.

Za stěžejní části těchto definic považuji pro tuto práci vyloučení jednotlivců nebo skupin žijících v nepříznivých podmínkách na okraj společnosti. Zejména

potom vyloučení prostorové, ekonomické a sociální, kterým se v práci převážně věnuji.

2.1 Historický vývoj konceptu sociálního vyloučení v kontextu s chudobou

Vědci věnující se sociální nerovnosti pátrali po vhodném názvu, který by tento nově se vyskytující problém vystihoval. I když se většina sociálně ohrožených lidí potýkala zejména s chudobou ve smyslu ekonomickém, zdál se pojem chudoby vědcům nepřesný a nedostatečně vystihující povahu nerovnosti v moderní společnosti (Mareš 2000).

Počátky konceptu sociálního vyloučení lze najít v odborné literatuře v druhé polovině dvacátého století, konkrétně v sedmdesátých letech ve Francii. Chudí obyvatelé zde byli označováni jako „les exclus“. Pojem použil poprvé francouzský úředník a politik René Lenoir a označoval jím zejména obyvatele vyloučené ze státního systému sociálního zabezpečení (Toušek in Hirt, Jakoubek 2006, st. 308).

Následný částečný odklon od konceptu chudoby a přechod ke konceptu sociálního vyloučení v 80. letech dvacátého století nastal v důsledku hledání širších příčin vzniku chudoby, jako je prostorová orientace, odsouvání lidí na okraj společnosti anebo nežádoucí chování, při kterém lidé porušují normy a zákony (Sirovátka 2006, s.16).

Chudoba a sociální vyloučení jsou dva termíny, které si jsou svým způsobem podobné, avšak pro nově vznikající sociální problémy ve společnosti bylo nutné najít rozdíly mezi nimi. Je důležité upozornit, že aby byl člověk sociálně vyloučený, nemusí být nutně chudý a naopak, i když se mezi těmito dvěma jevy vyskytuje častá návaznost (Brož, Kintlová, Toušek 2007, s. 10).

2.2 Příčiny sociálního vyloučení

Příčiny sociálního vyloučení jsou jevy, které mohou velkou měrou přispět k odsunu jedinců či skupin na okraj společnosti. Můžou se dělit na vnitřní a vnější, přičemž vnitřní vznikají na základě jednání jedinců či skupin ve společnosti a vnější vznikají působením okolní společnosti nebo společenskými podmínkami na jedince.

Vnitřní příčiny sociálního vyloučení jsou zejména ty, jež jsou výsledkem jednání člověka, který je sociálním vyloučením ohrožen, anebo již sociálně vyloučen je. Dá se tedy říct, že na základě vlastního jednání či chování ve společnosti se člověk může stát sociálně vyloučeným. Vnitřní příčiny můžeme taktéž označit jako individuální. Mezi ohrožující vnitřní příčiny je zahrnuta například ztráta pracovních návyků, neschopnost hospodařit s financemi, nízká motivace k cestě za hodnotnějším životem, ale také bezmyšlenkovité a okamžité utrácení vydělaných peněz. Vnitřní či individuální příčiny mohou být často způsobené dlouhodobým působením příčin vnějších (Brož, Kintlová, Toušek 2007, s. 9).

Vnější příčiny naopak člověk ovlivnit nemůže a jedná se o takové příčiny, které mají strukturální, neindividuální povahu. Mezi ně můžeme zařadit diskriminaci, bytovou politiku a dostupnost bydlení, nezaměstnanost a strukturu pracovního trhu apod. (Brož, Kintlová, Toušek 2007, st. 8).

Mezi další příčiny sociálního vyloučení řadí Mareš (in Sirovátka 2006, s. 20) také „selhávání mechanismů inkluze a integrace, nezamýšlené efekty sociální politiky a nesoulad mezi oprávněnými povinnostmi.“

Stručně řečeno, za vnitřní příčiny jsou považovány ty, kterou jsou důsledkem individuálního jednání. Za vnější příčiny naopak ty, které jedinec svým individuálním jednáním ovlivnit nemůže. To, na jaké příčiny je kladen důraz a jak je jim rozuměno, je zpravidla spojeno nejen s tím, jakým způsobem je uvažováno o sociálních procesech a vztahu mezi jedincem a společností, ale též s ideologickými východisky o povaze sociální nerovnosti.

Za další možné příčiny je považována hromadná nezaměstnanost a prekarita. Prekarizace je ve své podstatě nahrazování hlavního pracovního poměru jinými alternativami, které však nejsou tak propracované a plnohodnotné jako pracovní smlouva a jedinec tak ztrácí jistotu nad svým zaměstnáním (Keller 2014 s. 15).

2.3 Mechanismy sociálního vyloučení

Ne každý jednotlivec, který je označen za vyloučeného, je vyloučen ze stejného důvodu jako jiný, a ne všechny sociální problémy mají nutně stejné příčiny. Sociální vyloučení se může objevit v různých dimenzích života člověka. Znamená to, že existuje několik oblastí, do nichž je sociální vyloučení rozděleno.

Například The UK Poverty and Social Exclusion Survey (Gordon, Levitas, Pantazis 2000, s. 54) uvádí čtyři mechanismy vyloučení, které z velké části omezují fungování lidí ve společnosti a omezují jejich možnosti. Jsou to nedostatečný nebo žádný přístup ke službám nebo zdrojům, vyloučení z trhu práce a vyloučení ze sociálních kontaktů.

Mareš (2002, s. 15-16) zase nazval tyto mechanismy vyloučením prostorovým, ekonomickým, sociálním/kulturním, symbolickým a politickým. Ve výsledku však poukazují na stejné skutečnosti. V další kapitole popíšu uvedené mechanismy a dále také zmíním charakteristiku sociálně vyloučené lokality, její znaky.

2.3.1 Vyloučení prostorové

Vysoké náklady na bydlení, špatné hygienické podmínky, nízké pracovní příležitosti, nebo předsudky na základě adresy. To vše můžeme zahrnout do popisu sociálně vyloučených lokalit, jež jsou pravděpodobně nejviditelnějším projevem právě prostorového vyloučení. Mohou existovat v mnoha podobách, jako jsou části měst, domy, ulice nebo celé vesnice, které jsou poté označovány jako sociálně vyloučené lokality (Toušek in Hirt, Jakoubek 2006, s. 312).

V Analýze sociálně vyloučených lokalit (Čada a kol. 2015, s. 11), je sociálně vyloučená lokalita charakterizována jako místo, „kde dochází ke koncentraci více než 20 osob žijících v nevyhovujících podmínkách (indikováno počtem příjemců příspěvku na živobytí), které obývají fyzicky či symbolicky ohraničený prostor (indikováno vnější identifikací)“.

Sociálně vyloučená lokalita tak může být popsána jako prostor, v němž se soustřeďují lidé, kteří mají společné znaky sociálního vyloučení. Okolní obyvatelé, resp. majoritní společnost často taková místa označuje pejorativními názvy. Jak je již zmíněno výše, prostor v tomto smyslu může znamenat dům, ulici, čtvrť anebo například celou vesnici. Tento prostor může mít hranice jak symbolické, tak fyzické. Symbolické hranice mohou vzniknout podle toho, jak je lokalita vnímána okolními obyvateli (například jako „ghetto“, „dům hrůzy“ apod.). Fyzické hranice pak mohou být oddělené části prostoru. Dělicí čarou zde může být myšlena silnice, řeka apod. (MPSV 2006).

Sociálně vyloučená lokalita je místo, kde žijí lidé s nejnižšími příjmy a silně ohrožení chudobou. Jsou odříznutí od společenského života a podílení se na něm, a to pro ně může znamenat značně frustrující situaci (Nedělníková a kol. 2008, s. 65-66).

Hurre et al. (2016) přichází se zjištěním, že místa označovaná jako sociálně vyloučené lokality často takto označují místní, aniž by označení vycházelo z jakékoliv analýzy sociální situace zdejších obyvatel. V podstatě označení sociálně vyloučená lokalita často neodpovídá realitě, ale lidé mají ve zvyku lokality takto označovat, jelikož mají potřebu zařadit sociální problémy do zavedeného koncepčního rámce.

Prostorové vyloučení se stalo jedním ze stěžejních mechanismů sociálního vyloučení pro mou bakalářskou práci z toho důvodu, že výzkum probíhal v jedné ze sociálně vyloučených lokalit Karlovarského kraje.

2.3.2 Vyloučení ekonomické

Ekonomické vyloučení znamená částečné či úplné zamezení přístupu ke zdrojům či na trh práce. Ekonomicky vyloučený jedinec nemá prakticky možnost získat zaměstnání a s tím spojené finanční zabezpečení ať už z důvodů diskriminace nebo jeho sociálního statusu. Na vině může být ale sám jedinec, který zaměstnání nevyhledává záměrně, ať už z důvodu ztráty pracovních návyků, či předluženosti. Nedostatek financí může následně jedince dostat do tísně, ve níž se jedinec snaží finance získat jinou cestou než řádným zaměstnáním, a tak volí například práci načerno (Brož, Kintlová, Toušek 2007, s. 11). Tento aspekt je posilován systémem exekucí v České republice (viz dále).

2.3.3 Vyloučení sociální

Sociální vyloučení souvisí úzce s velikostí sociálního kapitálu. Sociálně vyloučený jedinec má nízký sociální kapitál, tzn. že se stýká pouze s lidmi ve své bezprostřední blízkosti, z čehož vyplývá, že má velmi málo kontaktů. Často se potom takový jedinec nemá na koho obrátit, v případě jakékoliv potřeby (Brož, Kintlová, Toušek 2007, s. 13).

2.3.4 Vyloučení kulturní

Kulturní vyloučení by se dalo charakterizovat jako odepřený přístup zejména ke vzdělání a v celkovém smyslu znalostem, které jsou většinou společností ceněny. Odepřený přístup ke vzdělání začíná už na základních školách, kde jsou děti z romských rodin přesouvány do tříd či škol, ve kterých jsou vzdělávány podle rámce pro děti s lehkým mentálním postižením. Tam jim je předáváno učivo v pomalejším tempu a zdaleka ne tak rozsáhlé. Důvody ale nemusí být pouze na straně okolní společnosti, nýbrž také v rodině, která nevidí ve vzdělání smysl a dítě k němu nevede a nemotivuje ho (Brož, Kintlová, Toušek 2007, s. 12).

2.3.5 Vyloučení politické

Politické vyloučení vyřadí jedince z příležitosti mít jakýkoliv vliv v dané společnosti. Jsou mu odepřena občanská a politická práva. V horším případě může jít o odepření lidských práv (Mareš in Sirovátka 2002, s. 15).

3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ

Podle Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR (Čada a kol. 2015, s. 5) „je v České republice ohroženo sociálním vyloučením 14,6 %, což je v přepočtu 1,5 milionů lidí. Tato skupina zahrnuje i přibližně 100 tisíc dětí do šesti let a 180 tisíc lidí starších 65 let.“ Mezi lety 2006 a 2014 se také téměř dvojnásobně zvýšil počet sociálně vyloučených lokalit. Zvýšil se ve všech krajích, přičemž enormně narostl zejména v Moravskoslezském a Karlovarském kraji. Průměrný počet osob obývajících jednu sociálně vyloučenou lokalitu však klesl. Je tomu tak proto, že se větší sociálně vyloučené lokality rozpadají na menší celky, které jsou odlehlejší od větších měst a nemají příliš funkční infrastrukturu (Čada a kol. 2015, s. 5).

Sociální vyloučení se v České republice stává jedním z hlavních sociálních problémů ve společnosti. Avšak když si přečteme dokument s názvem Strategie sociálního začleňování 2021-2030 (MPSV 2020), zjistíme, že „Česká republika patří v dlouhodobém horizontu mezi státy EU s nejnižší mírou příjmové chudoby. V roce 2020 vykazovala míra ohrožení příjmovou chudobou oproti roku 2019 mírný pokles o 0,6procentního bodu a dosáhla hodnoty 9,5 %, čímž se dotkla středu hranice rozmezí, ve kterém se dlouhodobě pohybuje. Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou se dlouhodobě pohybuje na úrovni 9-10 %.“

Toto číslo vypovídá o tom, že je na tom Česká republika nejlépe z celé Evropy, a ještě má vcelku vysoký náskok. Daniel Prokop (2022, s. 34) však popisuje tuto statistiku, resp. zvolenou metodiku jako značně zavádějící. Je to z toho důvodu, že Eurostat, který statistiku provádí, označuje na základě příjmů za chudého člověka toho, který má příjem do 60 % státního mediánu, a navíc jsou do statistiky započítávány pouze příjmy před exekucemi, které by také výsledné procento příjmové chudoby výrazně navýšily. Dalším zkreslujícím faktorem je, že

metodika nezohledňuje kupní sílu, a proto reálně chudší země mohou vykazovat nižší míru takto konceptualizované relativní chudoby.

3.1 Trh práce a nezaměstnanost

Nezaměstnanost se nevyznačuje pouze absencí pracovního poměru. Dle Mezinárodní organizace práce (dále jen ILO 2003) se podíl nezaměstnaných osob určuje podílem mezi uchazeči o zaměstnání ve věku 15-64 let ze všech obyvatel taktéž v tomto věkovém rozmezí. Pro to, aby byl člověk označený nezaměstnaným, dle ILO (2003) musí splňovat tři daná pravidla. Prvním pravidlem je, že člověk musí být ten daný týden bez zaměstnání, druhé pravidlo je, že člověk musí být schopný nastoupit do zaměstnání během následujících dvou týdnů, a třetím pravidlem je aktivní hledání zaměstnání poslední čtyři týdny, nebo nástup do nového zaměstnání do tří měsíců. Dalším často vyskytujícím se problémem ohledně nezaměstnanosti je dlouhodobá nezaměstnanost, jelikož jedinci následně ztrácejí kvalifikace nebo pracovní návyky (Tomeš 2010, s. 282).

Lidé z vyloučených lokalit mají často těžší přístup na trh práce a často je pro ně těžké se z této „bubliny“ dostat ven. V určitých regionech, které trpí vysokou mírou nezaměstnanosti, se setkáváme převážně s nedostatkem pracovních příležitostí. Pokud však nějaké najdeme, jde často o nízkokvalifikované profese.

Obecný podíl osob bez zaměstnání je dle Analýzy sociálně vyloučených lokalit (Čada a kol. 2015, s. 71) v České republice tvoří 7,4 %, přičemž nejvíce jich najdeme v Moravskoslezském, Karlovarském a Olomouckém kraji. Z analýzy však vyšlo najevo, že v sociálně vyloučených lokalitách je podíl nezaměstnaných až 80-85 % a na jedno pracovní místo připadá v průměru 23 lidí, což je dvojnásobek průměru v celé České republice.

Ve městech, která mají méně než pět tisíc obyvatel a která mají ve své správě sociálně vyloučené lokality, počet lidí na jedno pracovní místo dosáhl čísla 35. Toto číslo však bylo vypočítané pro všechny tamější obyvatele. K opravdu vysokému číslu se ale dostaneme, pokud vezmeme v potaz pouze obyvatele se základním vzděláním, což jsou ve velké míře obyvatelé vyloučených lokalit. Zde

se dostáváme k číslu 58 uchazečů na jedno pracovní místo (Čada a kol. 2015, s. 71-72).

Nezaměstnanost v sociálně vyloučených lokalitách může mít také návaznost na etnickou či národnostní identitu. To se týká zejména romského obyvatelstva, které tvoří většinu (na základě zvnějšku připsané identity) obyvatel těchto lokalit: „Obecně platí, že podíl nezaměstnaných je vyšší v etnicky homogenních lokalitách a ve venkovských lokalitách, kde je nedostatek volných pracovních míst“ (Čada a kol. 2015, s.72).

3.2 Práce „načerno“

Práci na černo se rozumí absence jakékoliv pracovní smlouvy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Díky tomu nemusí ani jedna ze stran platit odvody státu a může tak zvyšovat reálný disponibilní příjem, resp. snižovat náklady na zaměstnance. Práce načerno má však jistá rizika, na které může jedinec na pozici zaměstnance doplatit.

Za jedno z rizik se dá považovat to, že pracovník nikdy nemá jistotu řádného vyplácení mzdy, ale ani nemá následně právo na to, ji od zaměstnavatele, jakkoliv vymáhat. Jistotu pracovník nemá vlastně v ničem, jelikož o práci může ze dne na den přijít bez jakýchkoliv náhrad či odstupného. Dále časové období, po které jedinec vykonává práci načerno, se nezapočítává do požadované doby, které je nutné dosáhnout k vyplácení starobního či invalidního důchodu. Dalším rizikem, které je potřeba zmínit, je nebezpečí úrazu při výkonu práce. V tomto případě nemá pracovník právo na odškodnění ani jakoukoliv kompenzaci ze strany zaměstnavatele, v důsledku neuzavřené pracovní smlouvy, ve které jsou tyto skutečnosti právně ošetřené. To samé platí u situace, kdy pracovník onemocní a není schopný pracovat, nemá tím pádem nárok na nemocenskou dávku. Přijít může také o podporu v nezaměstnanosti, u které je nutnost se podílet sociálním pojištěním alespoň po dobu dvanácti měsíců v posledních dvou letech (Němcová 2022).

3.3 Vzdělání

V sociálně vyloučených lokalitách je časté, že obyvatelé nemají příliš vysoké vzdělání. Jejich nejvyšší vzdělání bývá zpravidla základní.

Analýza sociálně vyloučených lokalit (Čada a kol. 2015, s.74) uvádí, že přibližně 7-8 z 10 obyvatel vyloučených lokalit má základní vzdělání. Za nízkou míru vzdělanosti může také diskriminace na základě etnicity spojené se sociálním vyloučením. V lokalitách, ve kterých nežije převážně romské obyvatelstvo, je obyvatel se základním vzděláním v průměru 70 %, zatímco v lokalitách, kde žijí Romové v převaze, je toto číslo o 10 % vyšší, tedy až 80 %.

Neúspěch ve vzdělání může být způsobený řadou důvodů. Hlavním prediktorem souvisejícím s nízkým vzděláním je tady však chudoba. Je zde nutné zahrnout finanční náročnost předškolního i školního vzdělávání, která může být překážkou, ale také vzdálenost vzdělávacího zařízení od sociálně vyloučené lokality může hrát roli.

V důsledku chudoby to poté můžou být například nevhodné podmínky v domácnosti, nedostatek školních pomůcek nebo nepřipravenost často mladých rodičů vést své dítě ke vzdělání. Děti, které vyrůstají v těchto podmínkách, pak bojují ve škole s nedostatky, jako je malá slovní zásoba, absence dovednosti čtení, počítání apod. Vliv může mít i mateřská škola. Děti, které ji v předškolním věku navštěvují (to se týká i dětí ze sociálně vyloučených lokalit), nebývají zpravidla na základní škole tolik pozadu s učivem. Docházka do mateřské školy dětí ze sociálně vyloučených lokalit ale není příliš valná. Může na tom mít podíl fakt, že jako jedno z objevujících se kritérií pro přijetí dítěte do mateřské školy, je zaměstnaný rodič (Čada a kol. 2015, s.75).

Prokop (2022, s. 67-68) tvrdí, že jedním z hlavních problémů objevujících se v rámci českého vzdělávání jsou nerovnosti. Je tím myšlen zejména nerovný přístup k příležitostem a ke kvalitnímu vzdělávání. Je tedy zásadní, v jaké lokalitě se člověk narodí a jaký sociálně-ekonomický status jeho rodina má. Velké rozdíly v kvalitě škol najdeme v České republice napříč kraji, kdy například Ústecký, a

právě Karlovarský kraj dosahují nejhorších výsledků. Uvádí, že v těchto chudších krajích středoškolského vzdělání nedosáhne až sedmnáct procent dětí, zatímco v krajích bohatších se toto číslo pohybuje mezi dvěma až čtyřmi procenty.

Je však nutné se pozastavit se i nad otázkou etnicity/národnosti. U romských dětí se může vyskytovat vyšší pravděpodobnost, že budou ve škole koncentrovány do skupin na základě jejího vnějšího připsání. V posledních letech se již tendence soustřeďovat žáky na základě etnicity/národnosti snižují. Stále se ale přes 20 % dětí vyrůstajících v sociálně vyloučených lokalitách vzdělává v silně homogenních skupinách, což se ve výsledku může podobat vzdělávání v bývalých zvláštních školách, resp. vzdělávání dle rámcového vzdělávacího plánu pro děti s lehkým mentálním postižením. U dětí pocházejících ze sociálně vyloučených lokalit se také více než u ostatních vyskytuje předčasné opouštění základních škol, a to asi třináctkrát častěji, než je průměr v České republice (Čada a kol. 2015, s.78).

O problematice třídění dětí hovoří taktéž Prokop (2022, s. 70) a zmiňuje, že toto rozdělování do skupin probíhá již v předškolním věku. Absolvování dvou let v mateřské školce výrazně pomáhá dětem ze sociálně znevýhodněných rodin na základní škole. Pro tyto rodiče je však často těžké si uvědomit, jak je pro děti předškolní vzdělání důležité a dětem se ho nedostane buď z důvodu nedostatku financí, vysokých nároků k přijetí, nebo již naplněné kapacity školky.

Nutno podotknout, že právě Karlovarský kraj je v ohledu vzdělávání nejzaostalejší a ve školách často vyučují učitelé, kteří ne že by neměli danou aprobaci na dané předměty, ale často nemají ani pedagogické vzdělání (Prokop 2022, s. 68).

3.4 Zadluženost

Dluhy mohou být častou příčinou sociálního vyloučení, anebo také ztráty bydlení. Nejčastější příčiny vzniku dluhů mohou být například ztráta zaměstnání, nemoc nebo vysoké náklady na bydlení, potažmo obecně chudoba.

Čada a kol. (2015, s. 73) zmiňuje, že zadlužení jednotlivci nebo rodiny podceňují pravidelné platby nájmu a dalších povinných výdajů, z čehož plyne zhoršování již stávající situace a stále větší propad do dluhové pasti. Jedním z častých, ale ne příliš úspěšných řešení je u zadlužených splacení půjčky další půjčkou. Pomoc, často vyhledávají až v případě, kdy je situace již neúnosná, nebo je uvalena exekuce. Nezřídka je též v sociálně vyloučených lokalitách rozšířena lichva.

Poskytovatelé sociálních služeb v oblasti dluhového poradenství se shodují, že je efektivní poskytovat dluhové poradenství přímo v místech, kde se sociálně vyloučené lokality s vysokým podílem zadlužených osob nacházejí.

3.5 Systém exekucí v České republice

Exekuce vzniká, pokud dlužník dlouhodobě nereaguje na výzvy věřitele, jenž vyzývá ke splacení dluhu, který u něj dlužník má, a taktéž nereaguje ani na soudem stanovený termín úhrady dluhu, který na soud podal věřitel. Pokud ani na termín stanovený soudem dlužník nereaguje, může věřitel podat další návrh na exekuční soud, v němž již požaduje přímo nařízení exekuce (Exekutorská komora České republiky 2012).

Po tzv. sametové revoluci v roce 1989 v České republice nastalo mnoho nutných změn, a to i v právní oblasti. Zákon č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech byl nutností po vcelku neúspěšných devadesátých letech, kdy se pokusy o vymáhání práv příliš nevedly.

Po roce 2000 se úspěšnost vymáhání pohledávek díky soukromým soudním exekutorům se sice razantně zvýšila, avšak začínaly se objevovat nové nežádoucí jevy, jako jsou navýšené advokátní tarify nebo rozhodčí doložky. Rok 2011 přinesl největší počet exekucí, a to bezmála jeden milion. V té době bylo zapotřebí provést kroky, které by vedly ke zlepšení pozice dlužníka, ale i věřitele. Od roku 2014 začaly vznikat nové legislativní úpravy jako zákon o

spotřebitelském úvěru, snížení odměn pro exekutory a zejména tedy oddlužovací novela (Sedláčková 2019).

Roku 2011 se množstvím exekucí přiblížil také rok 2015, kdy bylo zahájeno 828 tisíc exekucí. Od roku 2017 do roku 2022 se počet exekucí stále snižuje. V roce 2022 to bylo 667 544 exekucí (Exekutorská komora České republiky 2012).

Důvod vysokého množství exekucí v roce 2015 je ten, že do té doby existovalo velké množství nebankovních společností či poskytovatelů půjček, kteří nebyli v té době nijak omezováni. Často se tedy stávalo, že se u smlouvy objevilo několik papírů navíc, plných drobného písma, které si málokdo dokázal přečíst. Tyto papíry obsahovaly často velmi nevýhodné smluvní podmínky. Prakticky se v té době půjčovalo bez ohledu na schopnost splácení dlužníka z důvodu, aby mu co nejvíce naskakovaly sankce (Prokop 2022, s. 49).

Pokud toto téma vztáhneme ke Karlovarskému kraji, kterému se v této práci věnujeme, zde se počet osob v exekuci k 31. 12. 2022 vyšplhal na 31 799.

Procentuálně je tedy 10,78 % lidí v tomto kraji zadluženo, což je druhé nejvyšší číslo po kraji Ústeckém, který má podíl zadlužených obyvatel 11,61 %. Zbýlých 12 krajů by se svým podílem dostalo na průměr 5 %, což je téměř o polovinu méně než u zmíněných dvou krajů (Exekutorská komora České republiky 2012).

Podíl lidí v exekuci ve správním obvodu obce s rozšířenou působností Mariánské Lázně je 10,5 %. V obci Teplá, pod kterou spadá SVL lokalita Nová Farma, ve které v rámci této práce probíhal výzkum, je podíl osob za rok 2021 v exekuci 20,87 %. Konkrétně je to tedy bezmála 500 osob (DataPAQ 2021).

4 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ V KARLOVARSKÉM KRAJI

V Karlovarském kraji se nachází celkem 134 obcí. V dokumentu s názvem Rozsah sociálního vyloučení v Karlovarském kraji (Sál, Lang, Kopecká 2020), využili tvůrci k určení rozsahu sociálního vyloučení tzv. index sociálního

vyloučení. Index sociálního vyloučení je třicetibodová škála. Index se skládá z počtu příjemců příspěvku na živobytí, příjemců příspěvku na bydlení, osob v exekuci, dlouhodobě nezaměstnaných a předčasných odchodů ze systému vzdělávání. Pokud index nabývá hodnoty nula, na tomto místě nehrozí sociální vyloučení. Když nabývá hodnoty 30, jde o místo zatížené velkým sociálním vyloučením. Pro přehlednost ve výsledcích jsou čísla rozdělena na čtyři skupiny 0-1, 2-7, 8-11 a 12-30. Při měření v roce 2018, které probíhalo ve 134 obcích Karlovarského kraje, získalo 15,7 %, tj. 21 obcí hodnocení právě 12-30, což je třetí nevyšší číslo v počtu obcí. Následovalo nejvyšší číslo a to 74 obcí s hodnocením 2-7, poté 30 obcí ve skupině 0-1 a 9 obcí s hodnocením 8-11 (Sál, Lang, Kopecká 2020, s. 8).

Z hodnocení můžeme vyčíst, že větší část obcí z celkových 134 skončila s dobrým až průměrným hodnocením a nejsou tedy výrazně zatížené sociálním vyloučením. Pokud ale vezmeme v potaz, že 30 obcí ze 134 v kraji skončilo s hodnocením na druhé straně bodové škály, tzn. patřící mezi zatížené sociálním vyloučením, zdá se toto číslo být vlastně vcelku vysoké.

Napříč tomu se Karlovarském kraji objevují procesy, které podporují nebo v minulosti podporovaly vznik sociálně vyloučených lokalit. V Analýze sociálně vyloučených romských lokalit v Karlovarském kraji (Dvořáková 2013, s. 19-22) se objevuje několik těchto procesů, jako například:

- Privatizace a s ní spojený rozprodej majetku do soukromého vlastnictví-to má za následek minimální nebo žádné vlastnictví bytových jednotek obcemi, které se potýkají se sociálním vyloučením. Obce tak nemohou přidělovat byty např. rodinám s nízkými příjmy a nemohou ani určovat podmínky udělování bytů, to mají v rukou soukromí vlastníci, občas též označovaní jako obchodníci s chudobou. Řešením je možný zpětný odkup bytů obcemi.
- Romští obyvatelé v sociálně vyloučených lokalitách žijí již řadu let. V 60. letech 20. století se sem lidé romského původu stěhovali za prací, přičemž

i v té době byli považováni za levnou pracovní sílu. Když v letech 90. přišli o zaměstnání, postupně začali propadat chudobě.

- Deregulace nájemného soukromými vlastníky. Po rozprodání bytového fondu do soukromého vlastnictví začali vlastníci zvedat nájemné, na které obyvatelé neměli finanční prostředky a museli se postupně stěhovat za levnějším ubytováním.
- Obce neposkytují pomoc lidem, možnost důstojného bydlení a nový začátek. Obce z důvodu nedostatku vlastnictví bytů neposkytují startovní byty ani sociální bydlení. Pokud je mají, ubytovávají na základě podmínek, které jsou značně diskriminační.
- Vysoká míra nezaměstnanosti, na což navazuje nízký počet pracovních příležitostí lidí z nízkopříjmových rodin.
- Vysoká míra fluktuace mezi sociálně vyloučenými lokalitami, lidé se často stěhují za levnějším ubytováním, nebo z důvodu dluhů na nájmech, nebo kvůli nevyhovujícím podmínkám.

Podle srovnání míry nezaměstnanosti dle krajů, měl Karlovarský kraj s přehledem v roce 2021 nejvyšší míru nezaměstnanosti ze všech krajů České republiky, a to 5,7 %. Podíl evidovaných obyvatel na úřadech práce, kteří jsou nezaměstnaní více než rok, v roce 2021 byl 36,7 % (Český statistický úřad 2021).

Co se týká vzdělání, má k roku 2021 Karlovarský kraj nejvyšší podíl lidí s nedokončeným základním vzděláním 3,2 % a s dokončeným základním vzděláním 16,5 %. Rozdíly mezi kraji v podílech lidí se středním vzděláním, ať už s výučním listem či maturitou, nejsou tak markantní. Naopak lidé s vysokoškolským vzděláním zastávají v tomto kraji nejmenší podíl, a to 28,9 % (Český statistický úřad 2021).

4.1 Sociálně vyloučené lokality na Tepelsku

Město Teplá, které má bezmála tři tisíce obyvatel, leží v okrese Cheb v Karlovarském kraji. Teplá má 24 místních částí, které patří pod správu města. Velká část těchto obcí patří právě mezi vyloučené lokality. Odhaduje se, že zde žije více jak 500 sociálně vyloučených osob (Program rozvoje města Teplá 2017, s. 25).

Z programu rozvoje města Teplá (2017, s. 25) můžeme zjistit, že právě ve spádových obcích se vyskytuje vysoká míra prostorového vyloučení. Panelové domy v žalostném stavu, ve kterých se soustřeďují sociálně vyloučení obyvatelé, byly vystavěny v šedesátých letech minulého století pro zaměstnance státních statků. Ač jsou tyto panelové domy téměř neobyvatelné, bez přívodu vody, elektřiny či plynu, s rozbitými okny apod., lidé v nich stále bydlí. I přes žití v těchto nepříznivých podmínkách se lidé naučili přizpůsobit se životu na venkově. Více hospodaří a chovají například domácí zvířata (Kaiserová, Matoušek 2015, s.10).

Za jeden z nejhlavnějších vyskytujících se problémů je považována nedostatečná dopravní obslužnost. Jelikož jsou tyto spádové obce rozmístěné od města Teplá v různých vzdálenostech od 2 do 7 km, je pro obyvatele ve spojení s těmito dvěma zmíněnými skutečnostmi obtížnější dostat se k potřebným službám ve městě. V posledních letech je ve městě Teplá trendem, že skupují nemovitosti soukromí majitelé a následně do nich stěhují sociálně vyloučené obyvatele z těchto obcí (Program rozvoje města Teplá 2017, s. 25).

Mezi neznámější sociálně vyloučené lokality na Tepelsku patří Pěkovice, Poutnov, Služetín a Nová Farma.

Pěkovice jsou malá obec o několika domcích a dvěma bytovými domy, přičemž jeden z nich je kompletně neobyvatelný a druhý je obývaný jen z části. Najdeme zde také zahrady s domácími zvířaty.

Poutnov je obcí, skrz kterou vede železniční trať Karlovy Vary/Mariánské Lázně. Nachází se zde také obnovený velký honosný objekt, hotel Stadler.

Kaiserová a Matoušek (2015, s.17) řadí tuto obec do sociálně vyloučených lokalit proto, že v těsné blízkosti hotelu se dodnes nachází bytový dům, který v současnosti neobývají již žádní obyvatelé. Ještě v nedávné minulosti ho však obývali sociálně vyloučení jedinci nebo celé rodiny. Tento panelový dům patří stejnému majiteli jako zmiňovaný hotel. Dodnes existují neshody o důvodech, kvůli kterým se místní obyvatelé panelového domu museli náhle vystěhovat. Většina z nich našla bydlení právě ve městě Teplá.

Služetín je malá obec s několika domky, které mají své stálé majitele. Často se jedná o majitele ze vzdálenějších částí České republiky, kteří tyto nemovitosti využívají jako své chaty. Na konci vesnice je však panelový dům se 14 byty, z nichž obydlených je cca 7. O panelový dům však přišel bývalý majitel v exekuci a tím pádem nemovitost nemá žádného majitele a neplatí se zde ani nájem.

Nová Farma se nachází asi 3 kilometry od Teplé a skládá se z jednoho panelového domu, několika řadových domků a rodinných domků. Právě tento jeden panelový dům se dvěma vchody a cca 12 byty je jakýmsi centrem sociálně vyloučených obyvatel, přičemž tu ke všemu probíhá jejich častá fluktuace. Z kanceláří bývalého statku, ale i z obchodu s potravinami si místní také udělali prostory na bydlení (Kaiserová, Matoušek 2015, s.16).

4.2 Terénní sociální práce na Tepelsku

Sociální práce v SVL probíhá nejčastěji terénní formou. Terénní sociální pracovník musí splňovat určité podmínky pro výkon této práce, jako je bezúhonnost, zdravotní způsobilost a vzdělání dle zákona č. 108/2006 Sb.

Cílem terénní práce je podle Nedělníkové a kol. (2006, s. 12-13):

1. „Prevence sociálního vyloučení a jeho prohlubování.
2. Prevence sociálně rizikových jevů.
3. Sociální začleňování.

4. Mírnit negativní důsledky a rizika životních situací klientů, včetně jejich dopadu na společnost.
5. Zmírňovat nerovnosti, včetně nerovného přístupu ke službám, vzdělávání, bydlení atp.
6. Pomoc klientům získávat/znovu nabývat sociální kompetence.
7. Předávání informací.“

Terénní sociální práce je poskytována v zásadě v přirozeném prostředí uživatelů, kde je sociální pracovníci vyhledávají a následně s nimi navazují kontakt a poskytují pomoc. Terénní sociální práce má zároveň i preventivní ráz, který slouží k předcházení nechtěných sociálně-patologických jevů (Tomeš 2010, s. 347).

Ať už jsou uživatelé jakékoliv národnosti, etnicity, sociálního statusu, či například vyznávají jakékoliv náboženství, nesmí být na základě těchto okolností diskriminováni. Sociální pracovníci musí dodržovat základní nastavené principy terénní sociální práce, jež jsou dodržování základních práv uživatelů, jejich zplnomocňování, nízkoprahovost a návaznost služeb (Nedělníková a kol 2006, s. 14).

Pokud se v rámci terénní sociální práce zaměřím na Tepelsko, dojdou k zjištění, že zde poskytují své služby terénní formou dvě neziskové organizace. Jedna, se sídlem v Mariánských Lázních, KOTEC o.p.s. a druhá, se sídlem v Dobré Vodě, Český západ o.p.s. Obě organizace poskytují pomoc zejména osobám v krizi.

Obecně prospěšná společnost KOTEC, která vznikla v roce 2013, poskytuje terénní sociální služby na Tachovsku, Sokolovsku a Chebsku osobám od 15 do 65 let, které se ocitají v těžké životní situaci a potřebují odbornou pomoc. Mezi nabízenými službami mají mimo jiné i kontaktní centra, nízkoprahová zařízení a centra podpory rodiny.

Druhou již zmíněnou organizací je Český Západ o.p.s., která vznikla ve spolupráci s trapisty z místního kláštera Nový Dvůr. Tato organizace poskytuje na Tepelsku a zejména v SVL odborné sociální poradenství a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

5 METODOLOGIE

V této kapitole popisuji vybrané metody a postupy, které jsem zvolila pro výzkum, který v rámci této bakalářské práce probíhal. Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu v podobě polostrukturovaných rozhovorů s respondenty/ky a data jsem následně zpracovala metodou otevřeného kódování.

5.1 Výběr výzkumné metody

Kvalitativní metodologii jsem zvolila zejména proto, že v kvalitativním výzkumu se výzkumníci snaží dané situaci porozumět a následně ji interpretovat. Je to ve své podstatě studium toho, co a jak lidé dělají, jak přemýšlí, jaký mají pohled na svět, jak věci prožívají. Na druhou stranu je také podstatné sledovat, jak jsou tyto skutečnosti ovlivňovány okolním prostředím (Heřmanský 2019, s. 260).

Motivací pro výběr kvalitativního výzkumu, který v mém případě znamenal provedení polostrukturovaných rozhovorů, bylo to, že jsem od respondentů chtěla získat subjektivní pohled na jejich životní situaci a také zjistit, jak situaci prožívají. Dalším důvodem, který by zabraňoval výběru jiného typu výzkumu, bylo obtížnější shánění respondentů ve vyloučené lokalitě a také často se objevující omezená gramotnost ve smyslu psaní nebo čtení.

5.2 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo analyzovat kvalitu života obyvatel sociálně vyloučených lokalit v rámci nezaměstnanosti, předluženosti a vzdělanostních aspirací. V rámci šetření jsem si stanovila tyto výzkumné otázky, na které jsem hledala odpověď:

Jaké jsou individuálně vnímané příčiny, dopady a způsoby řešení nezaměstnanosti obyvatel vyloučených lokalit?

Jaké jsou individuálně vnímané důvody, konkrétní podoby a dopady předluženosti v sociálně vyloučených lokalitách?

Jaké jsou osobní vzdělanostní aspirace obyvatel sociálně vyloučených lokalit?

Jakým způsobem je teoreticky a metodologicky ukotvena terénní sociální práce ve vybraných sociálně vyloučených lokalitách?

5.3 Průběh výzkumu

Nejprve jsem využila „desk Research“ neboli sekundární analýzy dat, která spočívá v prostudování již existujících materiálů věnujícím se stejnému tématu (Toušek 2014). Tím jsem zjistila, jaká je momentální situace v České republice a také přímo v Karlovarském kraji. Zúžila jsem rozsah zkoumání na okres Cheb, konkrétně na Tepelsko, ve kterém se nachází sociálně vyloučená lokalita Nová Farma, která byla stěžejním místem pro výzkum.

Následoval sběr dat, který probíhal od prosince 2022 do ledna 2023. Metodou sběru dat byly zvoleny polostrukturované rozhovory, které mi zajistily to, že se mohu držet předem dané struktury, ale zároveň se doptávat na otázky, které mě k tématu napadnou v průběhu.

Rozhovory probíhaly s obyvateli sociálně vyloučené lokality, ale také se sociálními pracovníky a jedním úředníkem obecního úřadu s rozšířenou působností (dále jen ORP), pracujícími této oblasti. Získala jsem tak subjektivní pohledy na životní situace ze dvou úhlů pohledů.

Rozhovory byly realizovány v místě bydliště nebo pracoviště participantů, kam jsem pravidelně dojížděla. Datum a čas byl přizpůsoben možnostem participantů.

5.4 Výběr výzkumného vzorku

Dle Heřmanského (2019, s. 291) je při výběru výzkumného vzorku důležité hledat v prostředí, ve kterém se daná věc, jež nás zajímá, objevuje. Pro výběr participantů jsem zvolila metodu sněhové koule, která spočívá ve výběru několika jedinců ze skupin nebo komunit, ke kterým se těžko dostává, a ti poté odkážou výzkumníka na další své „známé“ tamtéž. Výběr participantů byl tedy účelový, tzn. že jsem měla předem daná kritéria, která participanté museli splňovat.

Novou Farmu a výběr participantů právě tam jsem zvolila proto, že jsem v únoru roku 2022 absolvovala povinnou praxi v organizaci, jejíž klienti byli z velké části právě obyvatelé již zmíněné vesnice a díky tomu jsem měla dobře zmapovaný terén.

Při výběru participantů v řádech sociálních pracovníků jsem oslovila organizaci Český Západ o.p.s., kde mi následně bylo povoleno rozhovory uskutečnit. Taktéž jsem oslovila pracovníka příslušného ORP, který je zároveň vedoucím odboru sociálních věcí a s rozhovorem souhlasil.

5.5 Charakteristika respondentů

Věk respondentů se pohyboval v rozmezí 19-65 let. Kritéria pro výběr respondentů byla dvě, zejména být obyvatelem sociálně vyloučené lokality, v mém případě Nové Farmy. Druhým zásadním kritériem byla plnoletost z důvodu rozebíraných témat v rozhovorech.

Pracovníci z nestátních neziskové organizace (dále jen NNO) a ORP byli vybráni na základě doporučení a následné telefonní a e-mailové komunikace. Zde bylo kritériem to, aby se jejich práce vztahovala na sociálně vyloučené lokality a spolupráci s lidmi zde žijícími.

Dle přílohy č. 1 charakterizující participanty SVL je zřejmé, že se v některých charakteristikách značně shodují. Za nejčastější společný znak považuji vysokou nezaměstnanost. A to hned u devíti respondentů z dvanácti, prakticky všichni

kromě jednoho respondenta, jenž dluhy nikdy neměl, měli nebo mají dluhy, kvůli kterým následně byly uvaleny exekuce. Tyto dva znaky jdou ve většině případů ruku v ruce a velmi často na sebe navazují. Nezaměstnanými jsou zde myšleni ti, kteří si dle svých slov snaží aktivně najít zaměstnání. Část participantů zastávají matky na mateřské, které do tohoto zhodnocení nelze počítat.

Dalšími častými společnými znaky je nízké vzdělání, kdy ani jeden z participantů nedosáhl vyššího než základního vzdělání. V neposlední řadě bych taktéž zmínila společný znak, který není na první pohled až tak markantní, a to je vcelku vysoký počet dětí.

V příloze č. 2, týkající se participantů, respektive pracovníků v oblasti sociálních služeb jsou pracovníci NNO v převaze, jelikož pracují převážně v terénu v sociálně vyloučených lokalitách, a tak mohou poskytnout bližší pohled na tuto problematiku.

5.6 Etické aspekty výzkumu

Základním pravidlem při realizaci výzkumu tohoto typu je především respektovat soukromí a nezávislost všech respondentů a nechat je, aby se sami rozhodli, co o sobě sdělí, a tím určili míru participace ve výzkumu. Je neetické aktéry nutit do výzkumu, jakkoliv je přemlouvat a ovlivňovat (Heřmanský 2019, s. 63).

Všichni potenciální respondenti byli nejprve informováni o tématu, kterému se v této práci věnuji, a také o účelu a průběhu výzkumu. Polostrukturované rozhovory prováděné v rámci tohoto výzkumu obsahují otázky týkající se velmi citlivých témat, jako jsou dluhy, nezaměstnanost apod., a proto bylo nutné respondenty před žádostí o spoluúčast ve výzkumu s průběhem rozhovorů seznámit.

Respondentům bylo taktéž sděleno, že účast ve výzkumu je dobrovolná a že mohou jakoukoliv otázku vynechat, či mohou odstoupit z výzkumu. Zaručena jim byla taktéž plná anonymita a to, že rozhovory pro ně nenesou žádné riziko v budoucím životě. Anonymita je zajištěna tím, že respondenti budou místo jmen

označení kódy. Taktéž byli upozorněni, že rozhovory budou nahrávány na diktafon.

V důsledku nízké důvěry jsem zaměnila písemný informovaný souhlas za ústní informovaný souhlas, a to jak s nahráváním, tak s účastí ve výzkumu. Souhlas zazněl v každé z nahrávek. Respondenti z místní neziskové organizace a z obecního úřadu s rozšířenou působností poskytli písemné informované souhlasy o účasti ve výzkumu.

5.7 Analýza kvalitativních dat

Analýzu dat můžeme chápat jako prostředek, díky kterému se interpretují data získaná během výzkumu. Analýza a interpretace jsou však dvě rozdílné věci. Výzkum je třeba zanalyzovat pro to, abychom došli k daným závěrům. Závěry je následně nutné interpretovat tak, aby i ostatní lidé těmto závěrům porozuměli (Heřmanský 2019, s. 419).

Analýza kvalitativních dat zahrnuje určité činnosti, které výzkumník musí postupně projít, aby došel k jistému závěru. Těchto činností dle Heřmanského (2019) existuje pět a měly by se provádět v následujícím pořadí. První z činností je pročitání. Než výzkumník začne provádět pročitání, je nutné, aby měl v ruce již vyhotovený přepis rozhovorů. V mém případě jde o přepis polostrukturovaných rozhovorů z nahrávek, které jsou uloženy v diktafonu. Při pročitání výzkumník zjišťuje, zda má všechny potřebné informace a může si začít vytvářet kódy (Heřmanský 2019, st. 421).

Následuje zapisování, kdy si výzkumník může do vyhotovených přepisů zapisovat své nápady či myšlenky. Mezi další činnost patří redukce dat. Zde výzkumník musí zhodnotit, které informace jsou zásadní pro výzkum a které pro výzkum nebudou potřebné. Jelikož při rozhovorech může výzkumník získat nadměrné množství dat, je důležité, aby data dokázal zredukovat. Následuje porovnávání, při němž výzkumník v zásadě porovnává jednotlivé výpovědi, které od respondentů získal. Porovnávání funguje na základě jednotek, které

výzkumník určí. Může porovnávat dle respondentů, nebo dle aktivit apod. Poslední činností je pojmenovávání, což souvisí s již zmíněnými kódy. Výzkumník se zaměří na základní kritéria či témata probíraná v rozhovoru, jež následně pojmenuje tak, jak uzná za vhodné pro svou práci (Heřmanský 2019, s. 422-423).

6 VÝSLEDKY

6.1 Nezaměstnanost

Důvodů nízké zaměstnanosti v SVL se objevilo mezi respondenty několik. Vina je přikládána zaměstnavatelům, kteří diskriminují obyvatele SVL jakožto uchazeče o zaměstnání na základě etnicity, celkového vzhledu nebo bydliště. Obyvatelé SVL vidí v takovém jednání úskalí proto, že tento přístup často snižuje další motivaci ke shánění zaměstnání a po několika takových zažitých zkušenostech ztrácí motivaci kompletně.

„Tam jde o to chování, když oni vidí že jsme buď snědý anebo cigáni, tak oni nám vždycky odpoví na každý práce, co znám já, že nám daj vědět, ale automaticky všichni víme, že už se neozvou z tý práce.“ RE7

„Bud' je všude plno anebo řeknou, že se ozvou... a neozvou.“ RE9

„Já si myslím, že všude je rasismus. Protože když jdete do Mariánek, tak vám řeknou, že maj plno, nebo že nepřibíraj, a přitom když jdete na pracák tam jsou všude ty inzeráty, že berou. No pak když tam jdete a vidí vás, tak vám řeknou, že neberou.“ RE6

Práci nemají, protože pracovat nechtějí. To byla další častá odpověď respondentů SVL na otázku proč si myslí, že lidé ze SVL mají často obtížnější najít si zaměstnání. Důvodem jsou podle nich zejména absentující pracovní návyky a neochota si zaměstnání hledat.

„Jaký důvody? No ruce dozadu... prostě se jim pracovat nechce. Když člověk chce práci, tak si ji najde.“ RE2

„Záleží, jak oni se k tomu postaví. Když ten člověk chce, tak si tu práci prostě najde.“ RE1

„No tak řeknu vám to na rovinu, většina lidí tam nechce makat. Nejsou zvyklí vstávat, ráno jít do práce, odkroutit si hodiny a jít domů. Jo najdou si možná brigády, práce na černo. Ale nejsou zvyklí na pevnou pracovní dobu, nejsou zvyklí, že třeba nastane nějaký problém, že do té práce musí. Vyhovuje jim, že při té práci načerno dostanou hned peníze. V normální práci to není, prostě člověk dostane peníze jednou za měsíc.“ RE11

Za většinou z těchto odpovědí stojí malé procento respondentů se stálým zaměstnáním. Všichni tři z dvanácti respondentů, kteří jsou zaměstnaní, zastávají názor, že pokud dotyčný chce zaměstnání opravdu najít, vždy si ho najde. Tito tři respondenti našli své nynější zaměstnání přes nabídky úřadu práce. Jelikož z jejich slov usuzuji, že najít si zaměstnání pro ně nebylo nejsložitějším úkolem, vidí právě své nezaměstnané spoluobyvatele jako ty, co nemají snahu si práci najít.

Mezi odpověďmi se objevil také názor, že pro zadlužené jednotlivce nemá smysl do práce chodit, jelikož se jim více po finanční stránce vyplatí pobírat dávky státní sociální podpory a k tomu si přivydělávat formou práce načerno.

„Já nevím, to spíš dělají ty sociální dávky podle mě. Každý spolíhá na to, že berou ty sociální dávky. Oni, když maj totiž dluhy, tak si řeknou...když nastoupím do práce, budu tam mít základní plat 16 200 Kč, z toho já dostanu 13 100 Kč, zaplatím nájem 12 000 Kč a co mi zbyde. Takhle když jsou na ty hmotný nouzi a jsou třeba 6členná nebo 8členná rodina, tak dostanou přes 24 tisíc a tím pádem je to lepší, je to víc.“¹ RE5

Tento názor zastává taktéž jeden z respondentů, který má stálé zaměstnání a pracuje jako zaměstnanec příslušného města Teplá. Dá se říci, že díky

¹ Respondent částkou 16 200 Kč myslel minimální mzdu, která platila do ledna 2023, následně se zvýšila o 1100 Kč na 17 300 Kč (MPSV 2023).

několikaletému zaměstnání řeší své zadlužení formou insolvence a své dluhy má dle svých slov téměř splacené. Je to právě ten případ, kdy zadlužený měl snahu splácet své dluhy, ačkoliv to pro něj znamenalo o něco nižší příjem po několik let.

6.2 Práce „načerno“

Při kladení otázek, které se týkaly práce načerno se někteří z participantů ze SVL zpočátku vyjadřovali velmi opatrně a stroze. Avšak po opakovaném ujištění, že jim jimi svěřené informace nezpůsobí újmu, se k tématu vyjádřili.

Žádnému z participantů nebylo potřeba vysvětlovat, co je práce načerno. Velká část z nich zkušenost s prací načerno má. Otázka se však týkala především výhod a nevýhod, které práce načerno může mít. Na nevýhodách se participanté prakticky shodovali, přičemž mezi nejčastěji uváděnými nevýhodami byla práce bez pracovní smlouvy (dohody a o provedení práce či dohody o pracovní činnosti), riziko udání a s tím spojené odebrání dávek státní sociální podpory nebo zadlužení.

S prací bez jakékoliv smlouvy bylo mířeno především na to, že se na pracujícího nevztahují jistoty, které zaručuje zákoník práce. Tím je myšlena například jistota práce, pravidelný příjem a jeho výše. Také zde hrozí absence nároku na nemocenskou při úrazu (Veselíková 2018).

„Není to dobrý z toho důvodu, že není smlouva, není tam pojištění, protože když se někomu něco stane, tak to nezaplatí nikdo. Nikdo nedokáže, že se to stalo v práci. Nebo když se tam něco rozbije, tak ten, co pracuje, si to musí zaplatit sám tu škodu.“ RE8

„Neměl jsem tu smlouvu, takže jsem se musel hádat o každou hodinu, i když měla přijít výplata.“ RE5

„Prostě není to správně, že nepracujete na tu smlouvu.“ RE6

Jeden z respondentů také zmínil riziko udání, které při práci načerno hrozí, jelikož se jedná o nelegální činnost s hrozbou vysokých pokut a případným zánikem

nároku na dávky státní sociální podpory (Veselíková 2018). Uvedeným důvodem pro udání může být dle respondenta závist.

„Špatný je potom to, že když vás někdo udá, tak vám seberou dávky.“ RE6

Další často zmíněnou nevýhodou bylo zadlužení, respektive exekuce v tom smyslu, že právě zadlužení nutí jedince uchýlit se k již zmíněné práci načerno.

Pokud je na jedince uvalena exekuce, aby ji splatil, je mu každý měsíc strhávána určitá částka z výplaty. To se týká jedinců, kteří jsou legálně zaměstnaní s pracovní smlouvou. Výplaty zpravidla nebývají příliš vysoké, navíc se z nich ještě odvede exekuce, takže dotyčným nezůstává příliš peněz.² To je dle participantů také důvod, proč se uchylují raději k práci načerno. Při práci načerno se z výplaty nic nestrhává, a tak starosti s dluhy mohou jít dočasně stranou.

„Minus je to, že tam stojí dluhy.“ RE7

„Ono taky hodně lidí má ty dluhy a nechtějí je platit.“ RE2

U výhod práce načerno byla téměř ve všech případech jasná odpověď. Výhodou je rychlý příjem peněz, kdy jsou peníze vypláceny každý den nebo týden. To je pro daného jedince výhoda, jelikož na peníze nemusí čekat dlouhý měsíc jako v řádném zaměstnání a může peníze okamžitě utratit.

„No tak plus je že člověk dostane ty peníze hned na ruku.“ RE9

*No že mají peníze na ruku, že můžou koupit jídlo, oblečení pro děti a tak.“
RE12*

*„No výhoda je, že když je ten člověk na dávkách, tak má aspoň nějaký
přivýdělek.“ RE4*

² Zůstává tzv. nezabavitelné minimum, což jsou peníze, které dlužníkovi musí zůstat na živobytí.

„Ano, to taky dělám, to jsem taky dělala načerno, abych si vlastně vydělala abych měla vlastně na ten chleba a na jídlo pro děti, takže načerno se dělá.“

RE7

Participantů z řad pracovníků NNO a ORP se taktéž shodovali v názorech k tématu práce načerno. Z jejich pohledu k ní dochází z několika hlavních důvodů. Prvním důvodem je, že pro obyvatele SVL je výhodný dvojitý příjem, jak z dávek státní sociální podpory, tak z výdělku z práce načerno. Taktéž je podstatná skutečnost, že zaměstnavatelé často ani smlouvu s uchazeči o práci uzavírat nechtějí. V neposlední řadě jsou tu již zmíněné exekuce.

„No, tak jedním důvodem může být to, že vlastně dostávají dávky od úřadu práce, které by nedostávali, pokud by doložili pracovní smlouvu. Další věc je že i zaměstnavatel jim tu pracovní smlouvu často nedá, aby nemusel odvádět daně.“ PR1

„Často mají dluhy a jejich motivace chodit do práce je velmi nízká, jelikož jim strhnou s ohledem na výši příjmu velkou část.“ PR2

„Důvodem je dvojitý příjem, takže dávky ze sociálního systému a z práce, ale také například vliv exekučních sankcí.“ PR3

6.3 Předluženost

U tohoto tématu se více než polovina respondentů shodovala u otázky „Co si myslíte, že je důvodem vysokého zadlužení lidí v SVL?“ v tom, že vysoká zadluženost obyvatel SVL je způsobena půjčováním si peněz. Ze všech výpovědí není přímo jasné, jaký druh půjček měli na mysli, avšak dva respondenti hovořili o půjčkách od nebankovních společností, které lidem půjčí peníze bez ohledu na schopnost splácení. V tomto ohledu je jasné, že účastníci nevidí vznik dluhů jako takový, ale soustředí se spíše jen na důvody jejich pozdějšího nárůstu. Úplným původcem vzniku dluhů a z nich následující vznik exekucí jsou dluhy a exekuce vůči státu a samosprávě. Mám tím na mysli dluhy na zdravotním a sociálním pojištění, na nájemném, dluhy za odpady apod.

„Když člověk nepracuje a je tam ta možnost si prostě vzít tu půjčku, tak člověk prostě po tom šáhne jo a pak je to prostě těžký splácet.“ RE4

„No vezmou si půjčku nebankovní a neplatí no.“ RE2

„Radši budu živořit v tu chvíli, než abych si půjčil. Protože to je koloběh, vy nemáte na to, půjčíte si dál, vrátíte tu jednu, ale zase máte dluh.“ RE5

„No tak já jsem neměl práci tak jsem si vlastně napůjčoval různě.“ RE11

Další častá shoda se objevovala u odpovědi, že obyvatelé SVL jsou finančně negramotní, přičemž se ke špatné finanční gramotnosti sami ve výpovědích přiznávali. Mají ve zvyku vydělané peníze obratem utracet a často jde z pohledu na jejich životní situaci o nepotřebné věci. Zkrátka z výpovědí vyšlo najevo, že obyvatelé SVL žijí ze dne na den, nešetří a nemyslí dopředu.

„No neuměj s penězma, nešetřej. Teď ještě jak je všechno drahý, tak maj si uvědomit co maj kupovat.“ RE6

„No tak většinou je v tom hloupost, protože to začíná od osmnácti žejo, to člověk nepřemejší. Anebo prostě už na to nemaj, neumí s penězma. Jak vám to řeknu, gramotnost prostě finanční tady není a já s tím taky mám problém, to se přiznám.“ RE5

„Tak samozřejmě se přidám i já, protože s penězma neumíme hospodařit. Když vidíme v ruce peníze, hlavně i na tý Farmě ty lidi, jo tak prostě jdou nakoupit, nakoupí hromadu samých blbostí.“ RE8

Je však nutné si uvědomit, že zde nemusí jít pouze o nízkou finanční gramotnost. Tito lidé jsou často v hmotné nouzi, mají velké rodiny a nemají příliš důvodů, proč si peníze ukládat stranou, když je potřebují na základní potraviny apod., nehledě na to, že z peněz, které dostanou, se šetřit a hledět do budoucna víceméně nedá, což potvrzuje i Prokop (2022, s.37). Ten tvrdí, že až čtvrtina domácností, a to v celé České republice, si nemůže dovolit uhradit nenadálý výdaj nad deset tisíc korun, takže je takřka nemožné mít nějakou životní strategii, jak ušetřit.

Když došlo na další otázku v pořadí, zda mají sami respondenti dluhy či exekuce, všichni kromě jednoho z nich potvrdili, že dluhy mají. Jednu či více exekucí však má devět z dvanácti tázaných. Otázka však byla mířená zejména na důvody vzniku dluhů.

Část respondentů hovořila o dluzích, které vznikly na základě odkládání plateb povinných poplatků, jako je nájemné, energie, poplatky, telefonní paušály, wifi připojení, nebo dluhy na sociálním nebo zdravotním pojištění.

„Myslím, že mám dluhy, přes pojišťovnu, protože mě vyhodili z pracáku a nevěděl jsem o tom.“ RE11

„Tak já mám dluh na elektrice.“ RE6

„Mám dluhy na nájmu a na elektrice.“ RE7

Pracovníci za zásadní důvody zadlužení obyvatel SVL považují taktéž zejména nízkou finanční gramotnost. Roli může hrát také nízká informovanost o řešení této situace, pokud už se v ní nacházejí.

Pracovníci tvrdí, že se tyto obyvatelé často nacházejí v situaci, o které sice moc dobře vědí, ale nevědí, na koho se obrátit a jak ji řešit. Základem je podle nich tyto obyvatele co nejvíce informovat o možnostech řešení jejich životní situace, protože tyto informace nemají možnost jinde sehnat. Nejčastěji se na doporučení rodiny, známých či sousedů obrátí právě na zdejší dostupné neziskové organizace. Pracovníci poskytují těmto obyvatelům zejména odborné poradenství ohledně jejich situace. Často zjišťují, že tito zájemci o službu, či klienti služby nevědí zásadní informace o své situaci a nevědí, jak postupovat při jejím řešení. Během spolupráce jim pracovníci vysvětlují, jaké jsou potřebné kroky k řešení situace a na jaké instituce je třeba se obrátit a pomáhají jim k jejímu zvládnutí.

Nedělníková a kol. (2006, s. 14) tvrdí, že nevyhledání pomoci nemusí být vždy pouze nevědomost, ale důvodem nevyhledání pomoci může být taktéž

obava ze stigmatizace, nedůvěra v oficiální instituce, nebo například pocit neřešitelnosti situace.

Dalším důvodem zadlužení, na kterém se shodli všichni pracovníci, jsou již zmíněné půjčky a služby. Problémem je také zřizování půjček a služeb stále u jiných dodavatelů.

„Tak jedním důvodem jsou půjčky, které si berou. Dále bych asi zmínila dluhy za zdravotní pojištění, infolinky, náklady na bydlení, dluhy za komunální odpad, elektřina, soudní výlohy a podobně.“ PR2

„Důvodem je špatná nebo žádná finanční gramotnost a jiný způsob života a přístupu k řešení nejenom finančních záležitostí.“ PR3

„Ta finanční gramotnost je určitě problém, brání si nebankovních půjček a nesplácení svých závazků. Vznikají dluhy za energie, internet, telefonní linky, na zdravotním pojištění, které je povinné a tak dále.“ PR1

Nebankovní společnosti často při půjčování peněz totiž neřeší, zda má dotyčný možnost vzniklý dluh splácet tzv. úvěruschopnost, zda je zaměstnaný apod. Proto je to pro tyto jedince rychlá a snadná varianta půjčky. Samozřejmě jde o byznys ze strany těchto společností, kdy nesplácený dluh velmi rychle nabírá na hodnotě, kterou později dlužník již nemá šanci splatit. U desetitisícové jednorázově splatné půjčky na třicet dnů, může dotyčný zaplatit až 4 450 Kč navíc (Člověk v tísni 2022).

Na otázku, zda se zadlužení obyvatelé SVL snaží svou finanční situaci řešit, se pracovníci také shodli v tom, že pouze naprosté minimum obyvatel se svou situací snaží brát vážně a řešit ji, nebo alespoň vyhledat odbornou pomoc, kterou nabízejí například zdejší NNO v podobě odborného sociálního poradenství.

„Snaží, ale ne většina. Je to s ohledem na to že nedostávají těm svým finančním závazkům, také nízká motivovanost chodit do práce, kdy jim z platu odejde velká část. Nemá to pro ně smysl zkrátka.“ PR1

„Minimum z celkového počtu této části populace se snaží svou špatnou finanční situaci řešit správným způsobem.“ PR3

Najdou se ale i tací, kteří sami vyhledají a kontaktují pracovníky NNO s tím, že vzniklou situaci nesou psychicky špatně a hodlají s tím něco udělat.

Někteří klienti nás kontaktují právě z důvodů toho, že chtějí to oddlužení řešit, že špatně spí a například ví že se jim blíží starobní důchod a ten důchod nebude tak vysoký, aby jim něco po odečtení srážek zbylo.“ PR1

6.4 Vliv zadlužení na život

Respondenti z řad obyvatel SVL se na otázku, zda mají dluhy vliv na jejich život, rozdělili na dva tábory. Polovina z nich tvrdí, že je jejich dluhy trápí a vyvíjí na ně určitý tlak a chtějí by své dluhy do budoucna splácet.

„Ovlivňuje mě to, že na to prostě nemám a nemám, jak to splácet.“ RE7

„Jo tak pořád na to myslím, na to, jak to mám splatit a tak.“ RE8

„Myslím na to, trápí mě to a chci to vyřešit, ale ta ekonomika tady je těžká.“ RE11

Druhou polovinu dluhy netrápí a nezabývají se jimi, jelikož je nemohou splácet, když nemají zaměstnání. Dva z respondentů, kteří mají stále zaměstnání, své dluhy úspěšně splácejí formou insolvence.

„Zatím to neřeším, ale až budu mít práci tak to řešit budu.“ RE9

„Zatím nad tím vůbec nepřemýšlím.“ RE10

„Ze začátku to byl stres, že jsem se bála, že mě třeba zavřou, ale teď už to neřeším.“ RE6

Pracovníci ORP a NNO vliv dluhů na život obyvatel SVL popsali naopak spíše z obecného dopadu na život než z psychologického hlediska. Jedním z vlivů na život

dlužníka považuje pracovník ORP časté stěhování a neustále narůstající dluhy. Podle pracovníků NNO vliv zadlužení a přístup k jeho řešení může být nevhodný vzorec chování předávaný dětem, a to může mít negativní vliv v jejich budoucím životě.

„Vliv to má velký, vlastně ty vzorce chování rodičů ovlivňují budoucí chování těch dětí.“ PR1

„Vlivem můžou být časté změny pobytu a další zadlužování.“ PR3

6.5 Vzdělanostní aspirace

I přesto, že dle tabulky č.1 nemá žádný z respondentů mezi obyvateli SVL vyšší vzdělání než základní, tak na otázku, zda je pro ně vzdělání důležité, ve valné většině odpovídali kladně. První otázka z tohoto tématu se totiž týkala toho, zda je pro respondenty obecně důležité vzdělání a proč. Mezi důvody se poté objevovaly zejména vyšší uplatnění na trhu práce, nebo například možnost mít svou živnost. Odpovědi na otázky ohledně vzdělání vztahovali především na své děti, u kterých je pro ně vzdělání v budoucnu důležité.

„Vzdělání je důležitý, třeba kluk může začít podnikat, může si pak otevřít dílnu s autama a tak. Vždycky jsem tloukl do hlavy svým dětem, že si musí aspoň udělat ten kurz nebo základní vzdělání.“ RE1

„Pro mě osobně vzdělání není důležitý, ale přála jsem si, aby děti byly něčím. Mají pak možnost pro práci, můj kluk je vyučeným automechanikem, ale teď dělá krupiéra a holka ta mi utekla v osmnácti a nevyučila se.“ RE2

Je to hodně důležitý, vlastně když jste vyučená, tak máte výhodu. Proto já tlačím ty děti, aby se učily a všechno, protože takhle to nejde. RE4

„Tak máte třeba výhodu, když jste vyučená kuchař/číšník, že máte dva obory v jednom a můžete dělat číšníka nebo v kuchyni.“ RE12

„No ano, když máte vzdělání lepší než základní, tak se dostanete líp, máte větší šanci na práci.“ RE8

„Určitě, aby z těch dětí něco bylo no.“ RE10

„Jo je to důležitý, ale ten člověk v tom musí vidět smysl, jinak ho do toho nedonutíte, to je jasný. Takhle to budu dělat u svých dětí, jestli v tom neuvidí smysl, tak je nebudu nutit.“ RE5

Navazující otázkou bylo zjistit od respondentů důvody, proč mají obyvatelé SVL, ve které žijí, ale i oni samotní základní nebo žádné vzdělání. Téměř všechny odpovědi směřovaly k nedostatku financí, které jsou dle nich k dosažení vzdělání nutností. Obyvatelé této SVL vidí největší úskalí právě ve financování, jelikož z jednoho důvodu je tato lokalita situována v odlehlém, hůře dopravně dostupném místě a za vyšším vzděláním, než je základní, by museli jejich potomci dojíždět do vzdálenějších měst. Dále si často nemohou dovolit dětem financovat internáty, stravu a ani přispívat na kapesné. Objevila se ale i odpověď, která zdůrazňovala roli rodičů, kteří své děti ke vzdělání nevedou.

„Protože je do toho ty rodiče netlačí.“ RE6

„No nemaj na to, na učiliště. Víte co, učiliště se platí, obědy se platí. Ted' ať se vlastně ten člověk dostane vlakem, jak chce. Prostě je toho hodně.“ RE5

„Ta komunita na to prostě nemá, aby si támhle zaplatila nějakou školu nebo tak prostě. Jo i když to dítě se třeba dobře učí jo, má samý jedničky, dvojky až do devátý třídy a pak chce třeba na to učení, tak ta matka s otcem mu musí najít takový učení, aby na to prostě měli.“ RE7

„Asi nemaj ty finance na to.“ RE11

„Hlavně v tom jsou peníze.“ RE12

„Když si to vezmete, tak to je rodinou, prostě jaký si to udělaj, takový to maj.“ RE1

Dva respondenti se nechali slyšet, že vzdělání pro ně důležité není z důvodu, že i vyučený jedinec nemusí sehnat zaměstnání v daném oboru a je nucen vyhledávat zaměstnání i jiného zaměření.

Někteří z respondentů po ukončení základního vzdělání pokračovali dále zejména na střední odborné učiliště, které však ve všech případech předčasně ukončili. Důvody byly různé, od stěhování se do jiné lokality až po zakládání rodin.

Dnes je taktéž okolo sedmnácti procent dětí v problémových krajích demotivováno vlastní rodinou a segregováno nekvalitním vzděláváním natolik, že ani nedosáhne na vyučení, přičemž z velké části jsou to právě Romové nebo neromští obyvatelé sociálně vyloučených lokalit (Prokop 2022, s. 78).

Pracovníci se v zásadě shodli ale na tom, že vzdělání není v životě sociálně vyloučených jedinců podstatnou součástí života a že přístup ke vzdělání jaký mají, přebírají nejčastěji od svých rodičů, kteří velmi často dosáhli pouze základního vzdělání. Nepadlo zde ani slovo o tom, že překážkou ve vzdělání by byl nedostatek financí.

„Jde často o předávaný vzorec chování od rodičů a nějaké jejich možnosti. To že ti lidé potřebují finance, takže děti do té školy nejdou, musí jít raději do práce a zajistit příjem. Pro rodiny není zkrátka vzdělání to nejdůležitější.“

PR1

„Roli hraje rodinné prostředí, ve kterém děti vyrůstají.“ PR2

„Vzdělání zkrátka není na jejich žebříčku životních hodnot na předním místě.“ PR3

6.6 Terénní sociální práce

Toto podtéma jsem zvolila proto, že terénní sociální práce je nevyhnutelná při práci s lidmi ze SVL, kteří často raději volí variantu příjezdu pracovníka přímo k nim domů. To může být z důvodu nedostatku financí na dopravu, nebo obecně omezená dopravní dostupnost lokality. Lidé ze SVL mají tendenci zůstat ve svém

přirozeném prostředí, ve kterém se cítí bezpečně. Valná většina schůzek pracovníků s klienty ze SVL, probíhá tedy přímo v SVL.

Vybraní pracovníci NNO a ORP mluvili o terénní sociální práci jako o potřebné formě poskytování sociálních služeb v sociálně vyloučených lokalitách. Hovořili o pozitivěch, která může přinést, zejména tedy mapování situace v SVL ale také jako nástroj prevence. Je důležité obyvatele SVL stále informovat a možnostech, které mají, a zajistit, aby se měli na koho obrátit a jejich životní situace se nemusela dále zhoršovat.

„Určitě terénní práce působí jako prevence už jen z toho důvodu, že klientům předáváme dané informace k řešení jejich situace, ať už ohledně dluhů a tak podobně.“ PR1

Pracovníci také odpovídali na otázku, zda mají teoreticky či metodologicky ukotvenou terénní sociální práci? Odpovědi zněly tak, že teoreticky je terénní sociální práce ukotvená v Zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Metodologicky však ukotvenou terénní práci nemají a řídí se dle vlastních pravidel a etického kodexu sociálních pracovníků, který může mít každé pracoviště ještě i vlastní.

Dle slov pracovníků práce v SVL může být riskantní a je důležité mít na pracovišti určité zásady. Je tedy za potřebí především chránit sebe a nepřekračovat své hranice a vždy vše komunikovat se svými kolegy.

Samozřejmostí je také individuální přístup, respekt a úcta ke klientům.

„Tak sociální práce v terénu je specifická, člověk nikdy neví, co čekat. Tudíž záleží na pracovníkovi, do čeho se bude chtít pustit a v čem už se pak necítí třeba dobře.“ PR2

7 DISKUZE

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo analyzovat to, jaká je kvalita života obyvatel vyloučených lokalit ve smyslu nezaměstnanosti, předlužení a vzdělanostních aspirací. Zjistit subjektivní interpretace důvodů, podob a dopadů

těchto vybraných třech sociálních problémů. Následně zjistit, jaké jsou kompetence poskytovatelů sociálních služeb ve vyloučených lokalitách, způsoby jejich práce a to, zda a jak je ukotvena teoreticky či metodologicky terénní práce ve vyloučené lokalitě.

Toto téma, ale zejména výzkum pro mě byl velice zajímavý, protože jsem respondenty vyhledávala přímo v jejich přirozeném prostředí, v sociálně vyloučené lokalitě. Měla jsem možnost tam trávit čas a vracet se tam, nahlédnout do obydlí respondentů a vidět na vlastní oči, jak vypadají nevyhovující podmínky pro žití. Z mé strany byl strach z reakcí obyvatel na mé dotazy a obavy z toho, jak mě přijmou a budou se ke mně chovat. K mému překvapení mě všichni respondenti přijali a nenaskytl se žádný problém, který by výzkumu bránil.

Komplikací však byla často komunikace a domluva na schůzkách s těmito obyvateli. Telefonní komunikace nebyla se všemi možná, a tak jsem spoléhala na osobní domluvy několik dní dopředu. Čas schůzek se občas sice posunul o několik desítek minut, ale dá se říct, že vše probíhalo dle plánu.

Jednou ze čtyř stanovených výzkumných otázek je otázka, jaké jsou individuální důvody, konkrétní podoby a dopady nezaměstnanosti v sociálně vyloučených lokalitách? Ze získaných odpovědí obou skupin respondentů byla za nejčastější důvod uváděna diskriminace spojená s etnicitou nebo s lokalitou, ve které tito lidé žijí. Dále například zadlužení je častým důvodem nezaměstnanosti dle obyvatel SVL. Podoba nezaměstnanosti by se dle získaných výpovědí dala popsat jako přežívání ze dne na den a nedostatek financí. Mezi dopady nezaměstnanosti bych na základě výpovědí zařadila narůstající dluhy, nedostatek finančních prostředků, riziko nízkého či žádného starobního důchodu nebo uchylování se k práci načerno.

Druhou obdobnou výzkumnou otázkou je, jaké jsou individuální důvody, konkrétní podoby a dopady předluženosti v sociálně vyloučených lokalitách? Zde jsem získala tři nejčastěji zmiňované důvody, jimiž jsou dluhy u státu, nebankovní půjčky a nízká finanční gramotnost. Zde bylo však potřeba zajít hlouběji k opravdovým původcům dluhů. Podoba předluženosti úzce souvisí s otázkou

nezaměstnanosti, jelikož si jednotlivci z důvodů nedostatku financí v nezaměstnanosti nabírají množství půjček, které nejsou schopni splácet a přestanou například platit povinné poplatky, jako je nájemné nebo elektřina. Tím jim dluhy naskakují a často se překlenou až do podoby exekucí, které jsou na jednotlivce uvaleny. Dopady jsou potom takové, že obyvatelé SVL přicházejí o bydlení nebo se rapidně snižuje jejich motivace k hledání stálého zaměstnání z důvodu strhávání exekučních sankcí.

Třetí výzkumnou otázkou je, jaké jsou osobní vzdělanostní aspirace obyvatel sociálně vyloučených lokalit? Většina respondentů z řad obyvatel SVL považuje vzdělání za důležité pro uplatnění na trhu práce, avšak ani jeden z dotazovaných nedosáhl vyššího než základního vzdělání. V tomto ohledu tvrdí, že budou apelovat na své děti a chtějí, aby alespoň ony dosáhly určitého vzdělání. Mezi důvody nízkého vzdělání v SVL řadí obyvatelé převážně nedostatek financí, který brání k dalšímu vzdělávání. Překážkou je zejména pak drahé jízdné, jelikož se školy nachází ve větší vzdálenosti od bydliště, nebo vysoké náklady za ubytování a stravování. Několik respondentů ale vidí problém v rodinách, které své děti ke vzdělání nevedou. Pracovníci vidí problém v rodinném zázemí a tvrdí, že vzdělání není v žebříčku hodnot těchto obyvatel příliš vysoko.

Čtvrtá výzkumná otázka zní, jakým způsobem je teoreticky a metodologicky ukotvena terénní sociální práce ve vybraných sociálně vyloučených lokalitách? Zde na základě odpovědí pracovníků v sociálních službách vyšlo najevo, že terénní práce je teoreticky ukotvena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Při práci v terénu mají sociální pracovníci své postupy a metody, dle kterých terénní sociální práci vykonávají. Metodologicky tedy ukotvená není, ale dané pracoviště má své zásady při poskytování terénní sociální práce.

Probírala se ale i témata, jako je vliv dluhů na život respondentů. První polovinu respondentů dluhy trápí a chtějí by svou situaci řešit, zatímco druhá polovina své dluhy neřeší, jelikož dle jejich slov je nemají bez zaměstnání, jak platit.

8 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala analýzou kvality života obyvatel sociálně vyloučených lokalit ve smyslu nezaměstnanosti, předluženosti a vzdělanostních aspirací. Také jsem zjišťovala, jaké mají kompetence poskytovatelé sociálních služeb ve vyloučených lokalitách, jaké jsou způsoby jejich práce a zda mají terénní sociální práci v sociálně vyloučených lokalitách metodicky či teoreticky ukotvenou.

V teoretické části práce jsem se zabývala tématy, jako je sociální vyloučení, jeho příčiny, dále mechanismy sociálního vyloučení, nebo co je sociálně vyloučená lokalita. V druhé polovině teoretické části jsem se zaměřila na Českou republiku ve spojení s problematikou sociálního vyloučení. V samém závěru jsem věnovala pozornost Tepelsku a zdejším sociálně vyloučeným lokalitám. S těmito teoretickými poznatky vycházejícími z dostupné literatury jsem se snažila o nastínění problematiky a o její srozumitelné předání potenciálním čtenářům. V praktické části jsem se věnovala výzkumu, který proběhl v rámci realizace této bakalářské práce.

V praktické části bylo zásadní získat subjektivní pohled na vlastní životní situaci obyvatel SVL, ale také subjektivní pohled na tuto problematiku sociálních pracovníků pracujících se sociálně vyloučenými lidmi. Výzkum probíhal pomocí polostrukturovaných rozhovorů s celkově patnácti respondenty, z nichž bylo dvanáct obyvatel SVL, dva pracovníci NNO a jeden pracovník ORP.

Výzkum probíhal v přirozeném prostředí respondentů. Získané nahrávky byly zpracovány nejprve přepisem a následovala metoda otevřeného kódování. Hlavní kódy byly nastíněny již ve výzkumných otázkách. Jednotlivé kapitoly jsou prokládány přesnými citacemi odpovědí respondentů pro přiblížení a ucelení probíraného tématu a jejich pohledu na problematiku.

Výzkum ukázal, že příčiny, podoby i dopady vyskytující se sociálních problémů v sociálně vyloučených lokalitách (nezaměstnanost, zadluženost, nízké vzdělání), které jsem dohledala v dostupné literatuře a popsala v teoretické části,

se shodují a jsou existujícími, ba dokonce stále narůstajícími problémy v reálném životě lidí žijících ve vybrané sociálně vyloučené lokalitě. Bylo však nutné jít při výzkumu více do hloubky a hledat strukturální původ problémů, které respondenti zmiňovali. Výzkum také ukázal, že existence neziskových organizací, které provádějí zejména terénní sociální práci, je pro některé obyvatele těchto lokalit často záchranným kruhem.

RESUMÉ

The bachelor's thesis focuses on the analysis of social exclusion within three main themes, which are unemployment, indebtedness and educational aspirations. Initially, I focus on terms such as social exclusion or socially excluded locality. I will gradually describe the current situation in the Czech Republic, specifically in Tepelsk in the Karlovy Vary region. Qualitative interviews were conducted with residents of a socially excluded locality, but also with workers in social services. The aim of the research was to interpret the subjective view of the residents' living situation and compare it with the workers' statements.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

HEŘMANSKÝ, Martin. *Analýza a interpretace dat v kvalitativním výzkumu*. In: Hedvika NOVOTNÁ, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna JANTULOVÁ ŠŤOVÍČKOVÁ, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2019, s. 415–443. ISBN 978-807571-052-9

HURRLE, Jakob, SÝKORA, Luděk, TRLIFAJOVÁ, Lucie, KUČERA, Petr, 2016. Socially excluded localities revisited. *Geografie*, 121, 4, s. 544–565. ISSN 12120014

KELLER, Jan, 2014. Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7464-490-0

MAREŠ, Petr, 2000. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*, Vol. 36, č. 3, s. 285-297. ISSN 0038-0288

MAREŠ, Petr. 2002. *Marginalizace, sociální vyloučení*. In: SIROVÁTKA, T. Menšiny a marginalizované skupiny v České republice. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2791-6

PROKOP, Daniel, 2022. Slepé skvrny. Brno: Host. ISBN 978-80-275-1078-8

SIROVÁTKA, Tomáš, 2006. *Sociální vyloučení a sociální politika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-4225-7

TOMEŠ, Igor, 2010. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-680-3

TOUŠEK, Ladislav, 2006. *Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení*.
HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. Romové v osidlech sociálního vyloučení.
Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 288-321. ISBN 80-86898-76-8

INTERNETOVÉ ZDROJE:

BORGES, David, KROUPOVÁ, Eva, 2022. Pozor na první půjčky zdarma.
index odpovědného úvěrování vám pomůže při výběru bezpečné půjčky.
In: *clovekvtisni.cz* [online]. [cit. 2.2.2023]. Dostupné z:
<https://www.clovekvtisni.cz/pozor-na-prvni-pujcky-zdarma-9126gp>

ILO (International labour office), 2003. *Statistics of Employment, Unemployment, Underemployment: Economically Active Population* [online]. Švýcarsko:
International labour office [cit. 15.4. 2023]. Dostupné z:
<https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/module.pdf>

ČADA, Karel, 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit* [online]. Praha: GAC spol. s.r.o. [cit. 3. 1. 2023]. Dostupné z:
https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analýza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf

DATAPAQ, 2021 [online]. Praha: PAQ research [cit. 20.3.2023]. Dostupné z:
<https://www.datapaq.cz/>

DVOŘÁKOVÁ, Tereza a kol. 2013. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit v karlovarském kraji* [online]. Karlovy Vary: Krajský úřad Karlovarského kraje [cit. 5.1. 2023]. Dostupné z: https://www.kr-karlovarsky.cz/krajsky-urad/cinnosti/Documents/socialza/ANALYZA_FINAL_FINAL.pdf

EKČR (Exekutorská komora České republiky), 2012. Co je to exekuce? In: *ekcr.cz* [online]. [cit. 29.12.2022]. Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/exekutoriradi/794-6-co-je-to-exekuce?w=>

GORDON, David., LEVITAS, Ruth., PANTAZIS, Christina et al. 2000. *Poverty and social exclusion in Britain* [online]. York: Joseph Rowntree Foundation 2000. [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: <http://www.bris.ac.uk/poverty/pse/Poverty%20and%20Social%20Exclusion%20in%20Britain%20JRF%20Report.pdf>

KAISEROVÁ, Ida., MATOUŠEK, Petr. 2015. *Evaluační zpráva lokality Toužim Teplá* [online]. [cit. 29.12.2022]. Dostupné z: https://www.socialnizaclenovani.cz/wp-content/uploads/Evaluacni_zprava_lokality_Touzim-Tepla_2015.pdf

LEVITAS, Ruth, PANTAZIS, Christina, FAHMY, Eldin et al., 2007. *The multidimensional analysis of social exclusion* [online]. Spojené království: University of Bristol. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://dera.ioe.ac.uk/6853/1/multidimensional.pdf>

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí), 2006. Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a komunit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. In: *mpsv.cz* [online]. [cit. 29.12.2022]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/mapa/index-2.html>

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí), 2022. Sociální začleňování. In: *mpsv.cz* [online]. [30. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialnizaclenovani>

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí), 2020. Strategie sociálního začleňování 2021-2030. In: *mpsv.cz* [online]. [30. 12. 2022]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Strategie+soci%C3%A1ln%C3%ADho+za%C4%8Dle%C5%88ov%C3%A1n%C3%AD+2021-2030_roz%C5%A1%C3%AD%C5%99en%C3%AD.pdf/f3290708-edac-c579-05d5-92ae8cf872c2

NEDĚLNÍKOVÁ, Dana ed., 2006. *Metodická příručka pro terénní sociální práci* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. [cit. 3. 2. 2023]. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf

NĚMCOVÁ, Veronika, 2022. Víte, jaká jsou rizika práce na černo? Inspekce práce udělila za nelegální práci pokutu přesahující 190 milion korun. In: *finance.cz* [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/540972prace-na-cerno-rizika>

KOTEC o.p.s., 2023 [online]. KOTEC o.p.s. [cit. 21.2.2023]. Dostupné z: <https://www.kotec.cz/>

ČESKÝ ZÁPAD o.p.s., 2023 [online]. Český Západ o.p.s. [cit. 20.2.2023]. Dostupné z: <https://cesky-zapad.cz/>

SÁL, Luboš, KOPECKÁ, Zuzana, LANG, Petr, 2020. *Rozsah sociálního vyloučení v Karlovarském kraji* [online]. Praha: Agentura pro sociální začleňování [cit. 5.1. 2023]. Dostupné z: [file:///C:/Users/NB/Downloads/Rozsah-soc.vylou%C4%8Den%C3%AD-zpr%C3%A1va-KVK_final%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/NB/Downloads/Rozsah-soc.vylou%C4%8Den%C3%AD-zpr%C3%A1va-KVK_final%20(3).pdf)

SEDLÁČKOVÁ, Helena, 2019. Neměli bychom dělat z dlužníků nesvéprávné osoby, zaznělo na sympoziu. In: *ceska-justice.cz* [online]. [cit. 29.12.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/05/nemeli-bychom-delatdluzniku-nesvepravne-osoby-zaznelo-sympoziu/>

TOUŠEK, Ladislav, BROŽ, Miroslav, KINTLOVÁ Petra, 2007. *Kdo drží Černého Petra* [online]. Praha: Člověk v tísni – společnost při České televizi, o.p.s.

[cit. 5.4. 2023]. Dostupné z:

<https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/88/file/1364590154-cernypetr.pdf>

VESELÍKOVÁ, Monika, 2018. Kontrol práce načerno přibude. Kolik dělá pokuta?

In: *penize.cz* [online]. [cit. 26.2.2023]. Dostupné z:

<https://www.penize.cz/zamestnani/353504-kontrol-prace-nacerno-pribude-kolikdela-pokuta>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech

10 PŘÍLOHY

Příloha I. Tabulka charakteristiky participantů-obyvatelů SVL

Příloha II. Tabulka charakteristiky participantů-pracovníků NNO a ORP

Příloha I.

	Věk	Pohlaví	v SVL	Rodinný stav	Počet dětí	Dluhy	Exekuce	Vzdělání	Zaměstnání ³
RE1	55	Muž	5 měsíců	Ženatý	18	Ano	Ano	Základní	Ne
RE2	36	Muž	2 roky	Rozveden	6	Ano	Ano	Základní	Ne
RE3	51	Žena	51 let	Svobodná	4	Ano	Ano	Žádné	Ne
RE4	19	Muž	19 let	Svobodný	0	Ano	Ne	Základní	Ne
RE5	32	Žena	7 let	Vdaná	5	Ano	Ano	Základní	Ne
RE6	34	Muž	6 měsíců	Ženatý	5	Ano	Ano	Základní	Ne
RE7	45	Žena	4 měsíce	Svobodná	3	Ano	Ne	Základní	Ano
RE8	35	Muž	4 roky	Svobodný	6	Ano	Ano	Základní	Ano
RE9	33	Žena	4 roky	Svobodná	6	Ano	Ano	Základní	Ne

³ Zaměstnáním je zde myšleno, zda má dotýčný pracovní poměr uzavřený pracovní smlouvou.

RE10	37	Muž	1 rok	Ženatý	5	Ano	Ano	Základní	Ne
RE11	22	Muž	2 roky	Svobodný	2	Ne	Ne	Základní	Ano
RE12	40	Žena	1 rok	Vdaná	5	Ano	Ano	Základní	Ne

Příloha II.

	Věk	Pohlaví	Pracovní pozice	V sociálních službách
PR1	26	Žena	Vedoucí služby OSP	6
PR2	35	Žena	Vedoucí služby SAS	15
PR3	53	Muž	Vedoucí odboru sociálních věcí	5